

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

ПРОГРАМА

ТЕМАТИЧНОГО СПЕЦКУРСУ
З МЕТОДИКИ ІНТЕРВІЗІЙНОЇ ПІДТРИМКИ
ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ,
ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПОСТКОВІДНУ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНУ РЕАБІЛІТАЦІЮ
УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

За науковою редакцією
члена-кореспондента НАПН України
В. Г. Панка

Київ • 2024

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРАКТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

ПРОГРАМА

ТЕМАТИЧНОГО СПЕЦКУРСУ
З МЕТОДИКИ ІНТЕРВІЗІЙНОЇ ПІДТРИМКИ
ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ,
ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПОСТКОВІДНУ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНУ РЕАБІЛІТАЦІЮ
УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

*За науковою редакцією
члена-кореспондента НАПН України
В. Г. Панка*

УДК 159.9+37.091.12:005.963+616.8-085.851

П78

Авторський колектив:

**В. Г. Панок (керівник), Р. А. Мороз, Т. Д. Каменшук, І. І. Ткачук,
Д. Д. Романовська, В. В. Предко, Г. В. Якимчук**

За науковою редакцією **В. Г. Панка**

Рецензенти:

Браніцька Т. Р. — доктор психологічних наук, доцент, завідувачка кафедри педагогічних наук, початкової та корекційної освіти КВНЗ “Вінницька академія безперервної освіти”;

Оверчук В. А. — доктор економічних наук, професор, професор кафедри кризової та клінічної психології, в.о. директора навчально-наукового інституту психології Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Українського науково-методичного центру
практичної психології і соціальної роботи НАПН України
(протокол № 10 від 24.10.2024 року)*

**Програма тематичного спецкурсу з методики інтерв'язійної підтримки
П78 практичних психологів, які здійснюють постковідну соціально-психологічну реабілітацію учасників освітнього процесу / за наук. ред. В. Г. Панка; [авт. кол.: В. Г. Панок (керівник), Р. А. Мороз, Т. Д. Каменшук, І. І. Ткачук, Д. Д. Романовська, В. В. Предко, Г. В. Якимчук ; НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психол. і соц. роботи]. — Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. — 53 с.**

ISBN 978-617-7118-47-2

Програму створено співробітниками Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи за грантової підтримки Національного фонду досліджень України в межах проекту з виконання наукового дослідження “Постковідна соціально-психологічна реабілітація учасників освітнього процесу в діяльності працівників психологічної служби”, реєстраційний номер 2021.01/0198, державний реєстраційний номер 0123U102938.

Програма тематичного спецкурсу спрямована на забезпечення практичних психологів професійними інструментами для ефективної роботи в сучасних умовах, надання психологам можливості підвищити професійну компетентність в галузі психологічної гігієни, освоїти нові підходи і методи щодо соціально-психологічної реабілітації постраждалих та покращити навички інтерв'язійної підтримки у власній професійній спільноті. Особлива увага в програмі приділяється створенню колегіальної професійної мережі, обміну досвідом та обговоренню складних кейсів.

Для працівників психологічної служби у системі освіти; викладачів інститутів післядипломної педагогічної освіти; викладачів закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю “практична психологія”.

УДК 159.9+37.091.12:005.963+616.8-085.851

Видання здійснено за участі ТОВ “Видавництво “Ніка-Центр”

ISBN 978-617-7118-47-2

© УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024
© Колектив авторів, 2024

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Війна, яка триває більше двох років, вплинула на ментальне здоров'я громадян України та суттєво збільшує навантаження на практичних психологів системи освіти. Крім звичайного навантаження, пов'язаного з психолого-педагогічним супроводом освітнього процесу в умовах воєнних дій, фахівці психологічної служби системи освіти здійснюють постковідну соціально-психологічну реабілітацію учасників освітнього процесу. Цей напрямок роботи додає складності у професійну практику психологів, оскільки вони повинні поєднувати різні види допомоги, зокрема кризову підтримку, реабілітацію після хвороби, втрат близьких і знайомих, соціальної ізоляції, переживань і страхів за власне здоров'я, а також вирішення постковідних психологічних проблем.

Протягом 18–23 вересня 2023 року в рамках проекту за підтримки Національного фонду досліджень України “Постковідна соціально-психологічна реабілітація учасників освітнього процесу в діяльності працівників психологічної служби” (реєстраційний номер 2021.01/0198) науковими співробітниками Українського науково-методичного центру НАПН України під керівництвом В. Г. Панка було проведено всеукраїнське онлайн-дослідження практичних психологів закладів освіти України. В дослідженні взяло участь 1896 фахівців з 17 областей України та м. Київ. Метою дослідження було вивчення потреб працівників психологічної служби в методичній підтримці щодо роботи з відновлення психічного здоров'я учасників освітнього процесу у постковідний період повномасштабної війни з подальшою розробкою та впровадженням в діяльність працівників психологічної служби системи освіти методик і технологій відновлення психічного здоров'я учасників освітнього процесу.

Було встановлено, що до негативних соціально-психологічних наслідків пандемії COVID-19, які відчували на собі діти та дорослі, повномасштабна війна додала гострих стресових реакцій у значної частини учасників освітнього процесу. Актуальними психоемоційними станами учасників освітнього процесу в постковідний період та під час воєнних дій в Україні, є стани, що свідчать про високий рівень стресу як реакцію на загрозу для життя людини. Так, найчастіше в постковідний період та під час повномасштабного вторгнення на територію України російської армії є високий рівень тривоги, занепокоєння, стресового навантаження (69,1%). Далі, в порядку зменшення відсотку, йдуть: відсутність мотивації до навчання, вибору професії, розвитку у здобувачів освіти (44,3%); знижений фон настрою, апатія, відчуття безпорадності (39,8%); втома, виснаження, хронічний стрес (39,5%); страх за своє життя чи життя близьких

(37,8%); труднощі до навчання, нових умов проживання (35,7%); страх сирени, гучних звуків (33,5%); порушення сну (33,3%). Також респонденти визначали наявність таких симптомокомплексів, як-от: психоемоційне збудження (28,3%), підвищений рівень агресивності, дратівливості (28,6%), плаксивість, сум, туга (27,9%), когнітивні порушення (23,6%), відновлення почуття безпеки (21%).

Серед запитів, з якими звертались до працівників психологічної служби системи освіти, були запити про те, як розповідати дітям про війну, втрати, рідних у полоні, зниклих безвісті тощо (27,5%) і горювання через втрату (20,3%)

У 2023 році фахівці психологічної служби вирішували проблеми збереження соціально-адаптивних можливостей учасників освітнього процесу, відновлення їх здатності до набуття знань, життєвої розвивальної активності, підвищення рівня соціально-психологічного благополуччя. Внаслідок чого діяльність практичних психологів і соціальних педагогів потребувала оновлення професійного інструментарію для застосування в напрямку соціально-психологічної реабілітації.

Якість та результативність надання психологічної допомоги учасникам освітнього процесу безпосередньо залежить від їх піклування про власне психічне здоров'я та профілактику вторинної травматизації чи професійного вигорання. Тому при здійсненні онлайн-опитування також проводилось дослідження щодо відвідування психологам супервізійних, інтервізійних чи інших підтримуючих фахових груп.

60% опитаних працівників психологічної служби мають можливість отримати професійну підтримку, натомість 40% респондентів такої можливості не мають. І це в умовах, коли у суспільстві суттєво збільшився соціальний запит на соціально-психологічну підтримку населення, що обумовлює збільшення як вимог до професійної підготовки фахівців так і емоційного навантаження на них.

Прослідковується недостатність забезпечення працівників психологічної служби професійною підтримкою у межах супервізійних, інтервізійних чи інших підтримуючих фахових груп: 44,5% (843 відповіді) респондентів зазначили, що мають таку потребу.

Результати дослідження вказують на наявність проблеми професійного виснаження у фахівців психологічної служби, наявність відчуття тривоги та емоційної напруги. Переважна більшість працівників психологічної служби безпосередньо потребують фахової допомоги щодо відновлення психоемоційного стану та профілактики професійного вигорання.

Проведене в 2023 році наукове дослідження є вкрай важливим і актуальним для урахування виявлених проблем в подальше планування

навчання за Програмою тематичного спецкурсу з методики партнерської супервізії (інтервізії) для практичних психологів, які здійснюють постковідну соціально-психологічну реабілітацію учасників освітнього процесу (далі — Програма).

Пропонована Програма розроблена на основі практичного досвіду авторів у проведенні навчальних вебінарів для працівників психологічної служби з метою ознайомлення їх з методикою інтервізійної підтримки практичних психологів та з методиками соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу, відповідно до наукового дослідження, що проводиться за грантової підтримки Національного фонду досліджень України в рамках проєкту “Постковідна соціально-психологічна реабілітація учасників освітнього процесу в діяльності працівників психологічної служби, реєстраційний номер 2021.01.0198.

Вимоги до фахової компетентності практичних психологів під час воєнних дій в Україні зазнають суттєвих змін в умовах війни. Психологи стикаються з необхідністю розширення своїх знань та навичок, зокрема, в галузі травматерапії, кризового консультування та соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу та членів територіальної громади. Вони мають розуміти специфіку роботи з постраждалими від воєнних дій, зокрема дітьми, які пережили травматичні події. Крім того, відчувається гостра потреба в підвищенні рівня обізнаності щодо методів і технологій надання психологічної підтримки особам, які переживають тривожні стани, депресії, страхи або інші психологічні проблеми, які пов’язані з війною.

Внаслідок високої інтенсивності роботи з постраждалими та необхідності надавати психологічну допомогу в умовах постійного стресу зростають ризики для ментального здоров’я самих фахівців психологічної служби, що вимагає особливої уваги з боку професійної спільноти для забезпечення психологічної підтримки та розвитку ресурсів для фахівців у цій галузі.

Тому Програма тематичного спецкурсу з методики партнерської супервізії (інтервізії) для практичних психологів, які здійснюють постковідну соціально-психологічну реабілітацію учасників освітнього процесу спрямована на забезпечення практичних психологів професійними інструментами для ефективної роботи в сучасних умовах.

Спецкурс надає психологам можливість підвищити професійну компетентність в галузі психологічної гігієни, освоїти нові підходи і методи щодо соціально-психологічної реабілітації постраждалих та покращити навички інтервізійної підтримки у власній професійній спільноті. Особлива увага в програмі приділяється створенню колегіальної професійної мережі, обміну досвідом та обговоренню складних кейсів.

Мета Програми — забезпечення ефективного науково-методичного супроводу професійного розвитку практичних психологів для розвитку їхніх компетенцій у здійсненні постковідної соціально-психологічної реабілітації усіх учасників освітнього процесу та членів територіальних громад.

Завдання:

1. Надати знання щодо методики проведення інтерв'язійної підтримки практичних психологів, які здійснюють постковідну соціально-психологічну реабілітацію учасників освітнього процесу.
2. Розвинути навички професійного обговорення та вирішення складних кейсів у колегіальному професійному колі.
3. Підвищити здатність психологів ефективно адаптуватися до мінливих умов, пов'язаних з наслідками пандемії COVID-19 та воєнними діями.
4. Створити мережу взаємопідтримки серед практичних психологів для обміну досвідом та покращення професійної взаємодії.
5. Надати психологам можливість здійснювати колегіальну підтримку та інструменти для саморегуляції та емоційної стабільності в умовах підвищеного навантаження.
6. Сприяти професійному розвитку психологів та підвищенню якості їхньої роботи через колегіальний обмін професійним досвідом.

Відповідно до професійного стандарту “Практичний психолог у закладах освіти” [11] Програмою передбачено розвиток, удосконалення та формування таких **ключових компетентностей**:

■ **Загальні компетентності:**

- здатність діяти відповідно і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини і громадянина; реалізувати свої права і обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність);
- здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність);
- здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві;
- здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність);
- здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідного ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети (лідерська компетентність);
- здатність ефективно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, Інтернет-ресурси при виконанні професійної діяльності.

■ Професійні компетентності:

➤ Психологічна компетентність:

- здатність планувати, реалізовувати та визначати ефективність психологічної допомоги (психологічного консультування, психологічного супроводу, розвитку) прогнозувати (проектувати) вплив психологічної допомоги на результати навчання здобувача освіти, професійної діяльності педагогічних (науково-педагогічних) працівників та рівень психологічної безпеки освітнього середовища;
- здатність визначати структуру, зміст, види, методи психологічної допомоги постраждалим, напрями та зміст постковідної соціально-психологічної реабілітації;
- здатність інтерпретувати результати психологічної діагностики, робити висновки та прогнози, формувати та надавати рекомендації учасникам освітнього процесу відповідно до їхнього віку, гендерної приналежності, рівня освіти і культурного розвитку.

➤ Емоційно-етична компетентність:

- здатність усвідомлювати свої професійні можливості та діяти в межах професійної компетентності, дотримуватись деонтологічних принципів надання психологічної допомоги відповідно до їхнього віку, гендерної приналежності, рівня освіти і культурного розвитку;
- здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами;
- здатність до емоційної саморегуляції та відновлення власного психо-емоційного стану, збереження власного психічного здоров'я.

➤ Компетентність педагогічного партнерства:

- здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії (рівноправної та особистісно зорієнтованої) взаємодії з учнями в освітньому процесі;
- здатність працювати в команді із залученням фахівців інших професій, асистентами вчителя для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами.

➤ Здоров'язбережувальна компетентність:

- здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу;
- здатність визначати актуальний стан психічного благополуччя та психічного здоров'я учасників освітнього процесу;
- здатність здійснювати постковідну соціально-психологічну реабілітацію з учнями та іншими учасниками освітнього процесу щодо підвищення їхньої резиліентності та якості життя в цілому;

- здатність формувати в здобувачів освіти, їхніх батьків та педагогів культуру здорового та безпечного способу життя;
- здатність зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я в процесі професійної діяльності.

➤ *Інноваційна компетентність:*

- здатність використовувати інновації у професійній діяльності;
- здатність до навчання, визначення умов та ресурсів власного професійного розвитку впродовж життя;
- здатність взаємодіяти з іншими фахівцями психологічної служби на засадах партнерства та підтримки (у рамках наставництва, супервізії тощо).

Очікувані результати навчання:

- диференціює актуальні напрями постковідної соціально-психологічної реабілітації з урахуванням актуальної соціально-психологічної ситуації в закладі освіти;
- визначає структуру, зміст, види, методи психологічної допомоги, напрями та зміст постковідної соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу;
- виявляє вміння та володіє навичками організовувати та модерувати проведення групи партнерської супервізії (інтервізії) для практичних психологів;
- демонструє здатність до самоусвідомлення та відповідальності за особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами.

Підсумковим контролем якісного засвоєння знань, формування нових умінь та удосконалення професійних навичок є підсумкова контрольна робота — самоаналіз щодо організації та модерації (ведення) інтервізійної групи (Додаток 1).

По завершенню навчання та за умови якісного виконання підсумкової контрольної роботи (оцінюється в 100 балів) учасники отримують документ про проходження тематичного спецкурсу.

Обсяг навчання: 36 годин.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: очна, дистанційна, змішана.

Програму укладено згідно з п. 2 ст. 59 Закону України “Про освіту” та відповідно до п. 10 постанови КМУ від 21 серпня 2019 року № 800 (із змінами і доповненнями, внесеними постановою КМУ від 27 грудня 2019 року № 1133) і Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів освіти відповідно до

вимог Концепції “Нова українська школа” (наказ МОН від 13.12.2018 р. № 1392).

Програму розроблено на основі навчання розробниками у провідних європейських фахівців з клінічної супервізії/інтервізії та власного досвіду проведення інтервізійних груп, було представлено фахівцям психологічної служби системи освіти України та апробовано на навчальних вебінарах протягом березня — червня 2024 р., в рамках дослідження, що проводиться за грантової підтримки Національного фонду досліджень України проекту “Постковідна соціально-психологічна реабілітація учасників освітнього процесу в діяльності працівників психологічної служби”, реєстраційний номер 2021.01/0198.

II. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вхідне опитування (2 год.) (додаток 5).

Тема 1.1. *Інтеграційно-мотиваційне заняття*
(практичне — 2 год.)

1. Ознайомлення з програмою курсу та особливостями партнерської супервізії (інтервізії).
2. Знайомство зі слухачами, формування навчальної мотивації, очікування.
3. Вправи на знайомство учасників групи та налаштування на навчання.

Модуль 1

Колегіальна чи партнерська супервізія (інтервізія) як інструмент професійної підтримки та розвитку працівників психологічної служби системи освіти.

Тема 1.1. *Місце партнерської супервізії (інтервізії) серед інших форм науково-методичної допомоги фахівцям соціогуманітарних професій* (лекція — 2 год.)

1. Історія виникнення групових форм колегіального навчання та професійної підтримки.
2. Визначення партнерської супервізії (інтервізії), її зміст та характеристики.
3. Мета та завдання у колегіальній чи партнерській супервізії (інтервізії).
4. Складові інтервізійного процесу: правила роботи інтервізійної групи (контракт), визначення особливості побудови конгруентних відносин в системі “практичний психолог – клієнт”; паралельні процеси.
5. Недоліки та потенційні ризики інтервізійної групи.

Тема 1.2. *Принципи, функції, концептуальні засади та моделі колегіальної чи партнерської супервізії (інтервізії)* (лекція — 2 год.)

1. Принципи та основні теоретичні засади проведення інтервізійних груп.
2. Основні функції колегіальної чи партнерської супервізії (інтервізії).
3. Теоретичні та практичні моделі супервізійної та інтервізійної підтримки.
4. Етичні, моральні та правові проблеми в інтервізії.
5. Особистісні кордони в інтервізії.

Тема 1.3. **Структура колегіальної чи партнерської супервізії (інтервізії)**
(лекція — 2 год.)

1. Етапи проведення інтервізійної групи.
2. Порядок та умови проведення партнерської супервізії (підготовка моделі інтервізії).
3. Додаткові та методи колегіальної чи партнерської групової супервізії (інтервізії).

Модуль 2

Практика модерованої групової інтервізії.

Тема 2.1. **Базові навички практичного психолога**
(лекція — 2 год., практ. — 4 год.)

1. Робота практичного психолога в контексті постковідної соціально-психологічної реабілітації. Вікарна травма: визначення, прояви, перебіг у різних категорій постраждалих, наслідки.
2. Основні інструменти практичного психолога в контексті проведення постковідної соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу.
4. Особливості модерування групи партнерської інтервізії. Навички ведення групи.

Тема 2.2. **Організація інтервізійної групи**
(лекція — 2 год., сам. — 4 год.)

1. Планування структури практичної роботи. Методи і прийоми модерування інтервізійної групи.
2. Оцінка ефективності роботи в групі партнерської супервізії (інтервізії).

Модуль 3

Проведення навчальної інтервізії (практика)
(практ. — 6 год., сам. — 8 год.)

Тема 3.1. **Модерована групові інтервізія (практика).**

1. Обговорення труднощів з власною роботою у партнерській супервізії (інтервізії) у власному закладі освіти.
2. Експрес-методика реагування та рефлексії професійного досвіду

Підсумкова контрольна робота (сам. — 2 год.).

Засоби навчання:

Інформаційно-методичні:

1. Опорні конспекти.
2. Глосарій основних термінів та понять зі спецкурсу.
3. Питання для самоконтролю.

Матеріально-технічні: мультимедійна установка та комп'ютерна техніка для демонстрації презентаційного матеріалу та навчальних відео.

Контроль за знаннями слухачів проводиться: під час виконання завдань на практичних заняттях за допомогою постановки дискусійних запитань та підсумкової контрольної роботи (захист слухачами демонстраційних модулів із самостійно розроблених програм тренінгу).

Оцінювання у вербальній формі проводиться на основі отриманої зворотної інформації від слухачів про результативність підвищення кваліфікації з можливістю внесення змін у методику роботи зі слухачами курсів.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назви тем	Кількість годин			
		Усього	Лекція	Практ.	Самот.
1	Вхідне опитування	2		2	
2	Тема 1.1. Інтеграційно-мотиваційне заняття	2		2	
Модуль 1. Колегіальна чи партнерська супервізія (інтервізія) як інструмент професійної підтримки та розвитку працівників психологічної служби системи освіти					
3	Тема 1.1. Місце партнерської супервізії (інтервізії) серед інших форм науково-методичної допомоги фахівцям соціогуманітарних професій	2	2		
4	Тема 1.2. Принципи, функції, концептуальні засади та моделі партнерської супервізії (інтервізії)	2	2		
5	Тема 1.3. Структура колегіальної чи партнерської супервізії (інтервізії)	2	2		
Модуль 2. Практика модереної групової інтервізії					
6	Тема 2.1. Базові навички практичного психолога	6	2	4	
7	Тема 2.2. Організація інтервізійної групи	4	2		2
Модуль 3. Проведення навчальної інтервізії (практика)					
8	Тема 3.1. Модерована групова інтервізія (практика)	14		6	8
9	Підсумкова контрольна робота	2			2
РАЗОМ		36	10	14	12

ЗМІСТ ЗАНЯТЬ ПРОГРАМИ

Вхідне опитування (2 год.) (Додаток 5).

Вхідне опитування має на меті виявлення рівня знань, досвіду, емоційного стану учасників з зазначеної теми навчання, а також виявлення очікувань і потреб слухачів курсів. Інформація збирається також для адаптації навчальної програми та уточнення форм і методів викладення матеріалу.

Тема 1.1. *Інтеграційно-мотиваційне заняття (2 год.)*

На занятті відбувається знайомство слухачів курсу між собою і з ведучим. Обговорюються правила роботи в групі та організаційні моменти всього навчання. Учасники групи презентують себе — коротко розповідають про свій професійний і життєвий досвід, більш поглиблено — власні професійні потреби та очікування від навчання.

Модуль 1

Колегіальна чи партнерська супервізія (інтервізія) як інструмент професійної підтримки та розвитку працівників психологічної служби системи освіти

Тема 1.1. *Місце колегіальної чи партнерської супервізії (інтервізії) серед інших форм консультативної допомоги фахівцям соціогуманітарних професій.*

Історія виникнення групових форм колегіального навчання та професійної підтримки свідчить, що люди, які сприяли розвитку інтервізії в 1950-х роках, зверталися не лише до психотерапевтів, а й до лікарів загальної практики та соціальних працівників, — Майкл та Еніда Балінт. Різні форми інтервізії виникли з роботи цих фахівців у клініці Тавісток [4].

Приклади проблем, які відтоді стали озвучувати в професійному обговоренні: елементи відносин з клієнтами; зв'язок між терапевтом і клієнтом, емоційні проблеми; емоційне (професійне) вигорання терапевта та необхідність збереження психоемоційної стабільності в процесі психотерапії; процедури та обов'язки терапевта або труднощі, пов'язані з застосуванням професійних методик у роботі з клієнтом; процедури перенаправлення клієнтів до інших установ; етика та етичні дилеми в психотерапевтичній роботі.

Колегіальна чи партнерська супервізія, або інтервізія, є важливим елементом у системі консультативної допомоги фахівцям соціогуманітарних професій. Вона вирізняється своїм акцентом на рівноправних і взаємних відносинах між учасниками. Дослідження міжнародних науковців, таких

як Майкл Керролл (Michael Carroll), Роберт Столеро (Robert Stolorow) та Гелен Перкс (Helen Perks), вказують на значущість інтерв'язії в контексті професійного розвитку і підтримки.

Колегіальна чи партнерська суперв'язія відрізняється від традиційної суперв'язії відсутністю ієрархічної структури (суперв'язор (керівник, наставник) — клієнт (практикуючий психотерапевт): усі учасники інтерв'язії є рівноправними партнерами, які беруть участь в обговоренні конкретної проблеми або випадку (кейс). Michael Carroll зазначає, що така структура сприяє створенню атмосфери довіри і відкритості, де кожен учасник має змогу висловлювати свої думки і почуття без страху перед критикою наразитись на критику з боку колег.

Robert Stolorow підкреслює, що інтерв'язія дозволяє фахівцям глибше рефлексувати над своєю практикою, отримувати зворотний зв'язок від колег таким чином підвищувати власну професійну компетентність. Інтерв'язія сприяє розвитку навичок критичного мислення і саморефлексії, що є необхідними для високоякісної практики в соціогуманітарних професіях.

Інтерв'язія не замінює інші форми консультативної допомоги — такі, як індивідуальна суперв'язія, менторинг чи коучинг, а діє як додатковий ресурс для професійного зростання фахівця. Helen Perks стверджує, що інтерв'язійні групи можуть успішно функціонувати паралельно з іншими формами професійної підтримки, забезпечуючи багатовимірний підхід до професійного розвитку. Наприклад, індивідуальна суперв'язія може зосереджуватися на конкретних випадках і питаннях етики, тоді як інтерв'язія спрямована на колективний аналіз і емоційну підтримку.

Інтерв'язія є ефективним інструментом професійного розвитку фахівців соціогуманітарних професій. Michael Carroll наголошує на тому, що участь в інтерв'язійних групах сприяє не тільки підвищенню професійних навичок, але й розвитку міжособистісних комунікацій і кооперації. Це особливо важливо для фахівців, які працюють у сфері соціальної допомоги, психології та педагогіки, де взаємодія з клієнтами і колегами є ключовим елементом успішної практики.

Helen Perks додає, що інтерв'язія сприяє формуванню професійних спільнот, де фахівці можуть обмінюватися досвідом, підтримувати один одного і спільно вирішувати професійні виклики. Це формує сильну професійну ідентичність і підвищує рівень професійної етики.

➤ *Основні особливості колегіальної чи партнерської суперв'язії:*

- рівноправність: всі учасники є рівноправними партнерами, що сприяє більш відкритому і чесному обміну думками та досвідом.

- колегіальність: інтервізійні групи складаються з колег, які добре знають специфіку роботи один одного, що дозволяє глибше розуміти проблеми і виклики.
- фокус на професійному розвитку: мета інтервізії полягає у взаємопідтримці, обміні знаннями і підвищенні професійної компетентності.

➤ *Елементами процесу колегіальної чи партнерської супервізії (інтервізії) є:*

- учасник інтервізії;
- лідер групи з його рисами та навичками (фасилітатор, модератор);
- інтервізійна група;
- інтервізійний контракт — один із найважливіших елементів професійної інтервізії, в якому відображено всі питання, пов'язані з організацією процесу інтервізії;
- організаційні складові інтервізійного процесу: місце, час, частота проведення, склад групи тощо.

До *недоліків інтервізійної групи* та її динаміки розвитку можна віднести (G. Houston):

- відсутність лідера — виникає явна потреба в чіткій структурі, яка вимагає від учасників великої відповідальності і дотримання розроблених принципів;
- роздратування (жарти/цькування) — як “відреагування” прихованої агресії в команді із складною груповою динамікою;
- зміщення уваги групи чи деяких учасників в бік відреагування емоцій (екзальтованість, афективність, демонстративність);
- самолюбівання, самовихвалювання (“Ми всі прекрасні!”, “Які круті психологи!”);
- конкуренція і змагання (хто кращий фасилітатор (модератор)?);
- низька активність щодо представлення кейсу (“полювання на пацієнта”).

Потенційні загрози інтервізійної групи (за матеріалами навчального семінару “Інтервізія для психологів — підвищення кваліфікації для фахівців з питань психічного здоров'я, які працюють з сім'ями ветеранів, ветеранами та переміщеними особами з районів, що постраждали від війни в Україні”, ГО “Психологічна підтримка та реабілітація “Вільний вибір” та Фондація “Калейдоскоп культур” (Польща), 6–7 липня, 12–13 жовтня, 29–30 листопада 2019 р.):

1. Може виявитись низький рівень дисципліни. Інтервізії можуть перетворитися на сесії, під час яких передаються плітки, скарги, з'ясовуються

особисті стосунки, суперечки, відбувається самовихваляння або, навіть, виникають міжособистісні конфлікти.

2. Може викликати більше відчуття загрози, ніж індивідуальна супервізія. Учасники можуть боятися розкрити свої проблеми під час зустрічей у групах.

3. Надмірність порад та рекомендацій від учасників групи, що знижує можливість інтервізанту знайти відповіді на поставлений запит.

4. Недостатній рівень знань та сформованих практичних навичок для вирішення питань, пов'язаних з інтервізією.

5. Тривалість зустрічі може розтягнутися у часі, можуть укладатись численні неформальні “союзи”, що загрожує руйнацією груповому процесі.

6. Учасники можуть почуватись критикованими.

7. Зберігати особисті кордони може бути важче — не дотримуватись конфіденційності, використовувати інформацію, отриману під час групової роботи, оцінка результатів.

8. Особистісні характеристики можуть вплинути на якість інтервізії (демонстративність, потреба в конкуренції, самоствердженні, невміння керування емоціями, недостатньо розвинене вміння слухати і чути, коректного надання зворотного зв'язку тощо).

9. Поведінка окремих членів групи може бути домінуючою, а інші — можуть бути надто пасивними.

Одним із завдань постійно діючої інтервізійної групи є командна взаємодія, в результаті чого і досягається результативність інтервізії. Проте можуть виникати труднощі в командній взаємодії, коли:

- незрозумілою (не точно визначеною) є мета команди;
- не дотримуються процедури та домовленості щодо колективної роботи;
- можуть з'являтися міжособистісні конфлікти (в основному через перенесення особистих відносин в командну роботу).

Тема 1.2. *Принципи, основні теоретичні засади та моделі колегіальної чи партнерської супервізії (інтервізії).*

➤ *Принципи колегіальної чи партнерської супервізії (інтервізії).*

1. **Принцип рівноправності.** Принцип рівноправності є центральним у інтервізії. Усі учасники інтервізійної групи мають однаковий статус і рівні права. Це сприяє створенню атмосфери довіри, відкритості та чесного обміну думками і досвідом. Учасники можуть вільно висловлювати свої думки та ідеї, не побоюючись критики або осуду з боку колег.

2. **Взаємна підтримка.** Інтервізія базується на взаємній підтримці учасників. Кожен учасник групи може отримати допомогу у вирішенні професійних проблем, обговорити складні ситуації та отримати зворотний зв'язок від колег. Це сприяє зменшенню рівня стресу та емоційного вигорання, оскільки учасники відчувають підтримку та розуміння з боку колег.

3. **Колаборативне навчання.** Інтервізія сприяє колаборативному навчання, де учасники спільно працюють над вирішенням професійних проблем. Вони обмінюються знаннями, навичками та досвідом, що сприяє розвитку нових компетенцій та підвищенню професійної майстерності. Такий підхід дозволяє учасникам вчитися один у одного та вдосконалювати свою професійну діяльність.

Проведення інтервізійних груп базується на кількох ключових *теоретичних засадах*:

1) *теорія соціального навчання*: згідно з цією теорією, люди вчать один у одного через спостереження, імітацію і моделювання поведінки. Учасники інтервізійних груп спостерігають за методами та підходами своїх колег, що сприяє взаємному навчання;

2) *колаборативне навчання*: цей підхід передбачає, що учасники працюють разом задля досягнення спільних цілей. Взаємодія в інтервізійній групі сприяє обміну знаннями і спільному вирішенню проблем;

3) *проблемно-орієнтоване навчання*: учасники інтервізійних груп обговорюють реальні проблеми, з якими вони стикаються в роботі, що допомагає знаходити практичні рішення і застосовувати теоретичні знання на практиці.

➤ *Основні функції колегіальної чи партнерської супервізії (інтервізії) такі.*

Навчальна (освітня, формуюча) — розвиток знань, умінь, навичок інтервізіанта. Навчання здійснюється через дослідження і аналіз роботи членів групи з клієнтами, що допомагає їм краще розуміти клієнтів, усвідомлювати свої реакції на клієнтів, аналізувати динаміку стосунків і взаємодії з клієнтами, досліджувати інші шляхи роботи.

Підтримуюча (“тонізуюча”) — допомога у переживанні негативного досвіду роботи з “важкими” клієнтами, а також пропрацювання гіпотетично можливих “важких” ситуацій, одна ймовірність виникнення яких у практичній діяльності уже лякає інтервізіанта.

Консультативна — дослідження питань, що виникають у консультанта під час і стосовно своєї роботи. Стимулювання розвитку спеціальних навичок і компетенцій для підвищення якості роботи інтервізіанта. Група

не дає прямих відповідей (знань), а швидше забезпечує її учасників альтернативами, активізує розвиток професійного мислення.

Контрольна (оцінна) — надання зворотного зв'язку інтервізанту стосовно знання теорії і реалізації практичних навичок, допомога в оцінюванні своїх сильних і слабких сторін, контроль досягнення цілей, оцінка професіоналізму.

Етичні, моральні та правові проблеми в інтервізії (за матеріалами курсу навчання клінічній супервізії 2017–2018 рр. в проєкті “Подолоємо наслідки війни разом”, DRA, Zentrum Überleben).

Під терміном “професійна етика” ми розуміємо письмові моральні норми для представників певної професії. Як вони повинні і як вони не повинні діяти. Професійна етика виступає в іпостасі інституціоналізованих стандартів (кодексів, присяг, обітниць) і стандартів, що сформульовані як окремі пропозиції.

Необхідно розрізняти моральні переконання і моральні судження від професійної етики.

Етичне прийняття рішень. Під час інтервізії група допомагає вам прийняти етичне рішення, що має подвійний характер: пізнавальний і емоційний.

Група/команда, а також спостерігачі повинні враховувати можливі наслідки різних видів діяльності, їхню ціну та вигоду. Вони повинні перевірити, які дії найкраще будуть виражати чесність, справедливість та повагу до клієнтів.

Особистісні кордони. Інтервізійні стосунки — це великий простір для учасників, щоб дізнатися про кордони у відносинах з клієнтом. Етичні питання, безпосередньо пов'язані з інтервізією, також стосуються характеру професійної відповідальності інтервізанта, відповідними межами та відповідальністю за не компетентну або не етичну поведінку.

Залучення до приватних відносин з супервізором є етичним порушенням і його слід суворо уникати, оскільки воно створює чіткий конфлікт ролей, який можуть суттєво вплинути на відносини в супервізії.

Чутлива інформація. Учасники інтервізії повинні бути уважними та обережними щодо будь-яких питань, пов'язаних з конфіденційною особистою інформацією, і не дозволяти їй стати центром уваги з боку учасників.

Коли така інформація розкривається, вона має бути чітко пов'язана з цілями втручання і змістом роботи в групі.

Значну роль відіграватиме теоретична орієнтація і модель роботи призначеного модератора групи та окремих учасників інтервізії, а також

надання переваги певній теорії допомоги. Кожна з теорій та моделей має свої переваги і особливості. На думку Fenglera, найбільш відомими і поширеними *теоретичними моделями супервізії та інтервізії* є:

1. Супервізія групової динаміки аналізує, які групові процеси узгоджуються з основними цілями інтервізанта, а які суперечать, і розробляє альтернативні дії, що дозволяють йому впливати на ситуацію.

2. Психоаналітично орієнтована Балінтовська група виявляє насамперед несвідомі почуття та імпульси супервізанта.

3. Тематично сфокусована взаємодія (IST) дає збалансовану форму роботи над темою, почуттями учасників та відносинами зі спільнотою.

4. Аналітична модель Девіда Хокінса: передбачає розгляд семи аспектів роботи фахівця: контрактування, проблеми в роботі, емоційні реакції, контекст, процес, теорія і практика, навчання. Ця модель дозволяє всебічно аналізувати професійну діяльність і визначати ключові зони для розвитку.

5. Клієнт-орієнтована інтервізія шукає справжнього емоційного контакту між інтервізантом і групою та підкреслює важливість розуміння, прийняття, реальної зустрічі і довіри.

6. Інтервізія в методі психодрами дає можливість програвати робочі ситуації, змінюючи ролі. Вона виявляє відсутність спонтанності і структурування, а також випробовує нову поведінку, розроблену в групі.

7. Інтервізія за гештальт-підходом намагається ідентифікувати проблеми, які блокують реінтеграцію досвіду клієнтів, і штучно викликані суперечності.

8. Супервізія за допомогою транзакційного аналізу перевіряє, чи зберігається в стосунках між супервізантом та цільовою групою питання, які викликають глибоке несхвалення, що потребує корекції, і чи заважають роботі нечітка комунікація, пастки та ігри.

9. Інтервізія, заснована на теорії організації, підходить в першу чергу для таких проблем, які виникають між потребами і положенням працівників, а також між навичками і завданнями в складних функціональних схемах.

10. Інтервізія на основі теорії систем привертає увагу перш за все до залежностей і порушень спілкування між людьми і прагне сформулювати нові чіткі механізми.

11. Інтервізія за поведінковою терапією корегує план втручання, представлений інтервізантом, з точки зору аналізу поведінки, вибору підкріплень і прогнозування наслідків.

12. Модель інтервізії в соціальній роботі: фокусується на трьох основних функціях супервізії: адміністративній, підтримуючій і навчальній.

Адміністративна функція включає організаційні аспекти роботи, підтримуюча — забезпечення емоційної підтримки, а навчальна — розвиток професійних навичок і знань.

13. Рефлексивна модель: передбачає, що учасники супервізії активно рефлексують над своєю практикою, аналізуючи свої дії, думки і почуття. Це допомагає глибше усвідомлювати свої професійні ролі і знаходити нові підходи до вирішення проблем.

14. Інтегративна модель: поєднує елементи різних теорій і підходів, що дозволяє адаптувати процес супервізії до конкретних потреб і контексту роботи фахівців.

Практичні моделі партнерської супервізії (інтервізії).

1. *Класична модель* — передбачає регулярні зустрічі групи фахівців, які обговорюють актуальні професійні питання. Учасники по черзі представляють свої кейси, проблеми або ситуації, що потребують обговорення. Решта групи надає зворотний зв'язок, пропонує ідеї та можливі рішення. Така модель дозволяє глибоко аналізувати проблеми та знаходити оптимальні шляхи їх вирішення.

2. *Модель “круглий стіл”* — передбачає вільну дискусію без чітко визначеного лідера або фасилітатора. Учасники рівноправно обговорюють професійні питання, діляться досвідом та пропонують свої ідеї. Такий підхід сприяє розвитку навичок активного слухання, критичного мислення та взаємної підтримки.

3. *Тематична модель* — передбачає обговорення конкретних тем або аспектів професійної діяльності. Кожна зустріч присвячена певній темі, яку обирають учасники заздалегідь. Це дозволяє глибше вивчити конкретні питання, обмінятися досвідом та знайти рішення для специфічних проблем.

4. *Модель з фасилітатором (модератором)*. У цій моделі зустрічі інтервізійної групи проводяться за участю фасилітатора (модератора) — спеціально підготовленого фахівця, який координує процес, допомагає дотримуватися структури та правил, сприяє ефективній комунікації між учасниками. Фасилітатор (модератор) не бере активної участі в обговореннях, але забезпечує продуктивність зустрічей і досягнення поставлених цілей.

5. *Модель “партнер–партнер”* — передбачає роботу в парах, де кожен учасник має свого постійного партнера. Партнери регулярно зустрічаються для обговорення професійних питань, надання взаємної підтримки та зворотного зв'язку. Така модель сприяє розвитку глибоких професійних стосунків та забезпечує постійну підтримку.

6. *Процедурна (процесуальна) модель* — містить 7 елементів: зміст інтерв'язійної сесії; орієнтація на стратегії та інтервенції; концентрація на терапевтичних відносинах; концентрація на терапевтичному процесі; зосередження на відносинах (стосунках, зв'язках) в інтерв'язії; концентрація на процесі інтерв'язії; концентрація на широкому контексті.

Різні практичні моделі колегіальної чи партнерської групової суперв'язії (інтерв'язії) передбачають різну спрямованість уваги групи в процесі інтерв'язії, а саме:

- орієнтація на себе (“Чи я буду керувати цією роботою?”);
- орієнтація на клієнта (“Чи можу я допомогти цій людині?”);
- орієнтація на процес (“Які наші відносини?”);
- орієнтація на процес в контексті (“Як ці процеси пов'язані один з одним?”).

Спільним у всіх моделях колегіальної чи партнерської суперв'язії (інтерв'язії) є те, що особливу увагу приділено взаємодопомозі, що пов'язана з:

- 1) наданням зворотного зв'язку;
- 2) участю в обговоренні важливих тем;
- 3) обміну досвідом та почуттями;
- 4) взаємній підтримці в командах.

В інтерв'язії немає формального лідера — суперв'язатора, колеги самі приймають рішення про взаємну суперв'язію із чергуванням ролей.

➤ *Основні чинники, які підвищують результативність проведення колегіальної чи партнерської суперв'язії (інтерв'язії) (за Aly McNicoll):*

1. *Рівність статусів.* Термін “колега” означає людину з рівним статусом, незалежно від стажу, спеціалізації або досвіду.

2. *Підтримка групової культури на основі стандартів.* Для того, щоб інтерв'язійна робота була ефективною, група повинна мати атмосферу підтримки. Ступінь ефективності інтерв'язії безпосередньо пов'язана з тією мірою, в якій учасники групи можуть вільно говорити про свою некомпетентність у присутності своїх колег (виявляють свої проблеми щодо професійної практики). Клімат, позбавлений елементів конкуренції, в якому кожен може говорити чесно і де ніхто не осуджує дуже важливий.

3. *Структура.* Структура також створює атмосферу безпеки і допомагає членам підтримувати відповідні межі. Це допоможе вам забезпечити зворотний зв'язок.

4. *Важливість присутності всіх членів на інтерв'язійних сесіях.* Члени групи мають бути зацікавлені у функціонуванні групи.

5. *Супер+візія*. Ключем до успіху інтервізії є підтримка високоякісного інтервізування. Надавати відповіді сміливим й інтуїтивним способом, зберігаючи баланс між позитивними і критичними відгуками, уникаючи порад.

6. *Самостійність і внутрішня керованість учасників*. Модель інтервізії вимагає, щоб інтервізанти були самостійними людьми, які визначають свої потреби в інтервізії, щоб вони обирали інструменти, які будуть відповідати цим потребам, і щоб вони використовували групу, як джерело навчання. Група повинна зосередитися на потребах інтервізанта, а не на задоволенні власних потреб.

7. *Конфіденційність*. Основний принцип інтервізії. Це означає, що заборону на обговорення випадку в інших закритих групах та поза ними. Інтервізанти надає не публічну інформацію про хід терапії та людей, які в ній беруть участь.

Тема 1.3. *Структура партнерської супервізії (інтервізії)*

(за матеріалами навчального семінару “Супервізійна підтримка як інструмент якісної роботи психолога”, ГО “Психологічна підтримка та реабілітація “Вільний вибір” та Фундація “Калейдоскоп культур” (Польща), 21–22 липня, 11–12 серпня 2018 р.).

Структура інтервізії, або партнерської супервізії, може варіюватися залежно від конкретної моделі, цілей групи та організаційних умов. Ключовими структурними компонентами інтервізії є такі.

1. Підготовчий етап.

Цей етап включає планування та організацію інтервізійних зустрічей, що передбачає:

- визначення учасників групи;
- узгодження розкладу зустрічей;
- визначення місця проведення (може бути фізичне місце або віртуальна платформа);
- визначення правил і норм групи (наприклад, конфіденційність, час висловлювання, повага до думок інших).

2. Вступна частина. Вступна частина кожної зустрічі спрямована на створення комфортної та довірливої атмосфери:

- привітання учасників;
- короткий огляд мети зустрічі;
- розігрівання (може включати короткі вправи на знайомство або відновлення зв'язку між учасниками).

3. Укладання контракту. Контракт означає взаємну згоду між групою і лідером (фасилітатором чи модератором). Він має бути зрозумілим і прийнятним для кожного з учасників. Він має бути чітким та сприяти відкритості у відносинах між сторонами. Інтервізійний контракт стосується визначення мети втручання, його методів, якості відносин і сфер діяльності.

4. Презентація кейсу. Це — основний елемент інтервізійної зустрічі, де один з учасників представляє свій кейс:

- опис проблеми або питання, яке потребує обговорення;
- визначення ключових аспектів ситуації;
- постановка запитань до групи або запит на зворотний зв'язок.

5. Обговорення кейсу. Цей етап включає активну участь усіх учасників групи:

- відкриті запитання до інтервізанта для уточнення деталей;
- обмін думками та пропозиціями щодо можливих рішень;
- застосування методів активного слухання та емпатійного реагування.

6. Рефлексія та зворотний зв'язок. Рефлексія дозволяє учасникам осмислити отриманий досвід та зробити висновки:

- надання зворотного зв'язку інтервізанту;
- обговорення того, що було корисним у процесі обговорення;
- виявлення нових ідей та інсайтів, отриманих під час зустрічі.

7. Висновки та планування. Цей етап спрямований на формулювання підсумку (кінцевих результатів) зустрічі та планування подальших дій:

- узагальнення основних висновків обговорення;
- планування інтервізантом таких кроків (що він планує зробити далі);
- визначення теми або кейсу для наступної зустрічі.

8. Заключна частина. Заключна частина зустрічі сприяє завершенню обговорення в позитивному ключі:

- підведення підсумків зустрічі;
- висловлення подяки всім учасникам за їхній внесок;
- рефлексія щодо процесу зустрічі та можливих покращень у майбутньому.

➤ *Додаткові структури та методи колегіальної чи партнерської групової супервізії (інтервізії).*

Ротаційна модель. В цій моделі відбувається зміна інтервізанта на кожній зустрічі, що дозволяє кожному учаснику отримати зворотний зв'язок щодо своїх кейсів.

Фасилітаторська модель. Ця модель включає присутність фасилітатора, який допомагає дотримуватися структури зустрічі, координує процес та забезпечує продуктивну комунікацію між учасниками.

Тематична модель. У тематичній моделі кожна зустріч присвячена обговоренню певної теми або аспекту професійної діяльності, що дозволяє більш глибоко вивчити конкретні питання.

Парна інтерв'язія. Парна інтерв'язія передбачає роботу в парах, де кожен учасник має свого постійного партнера. Це сприяє розвитку глибоких професійних стосунків та забезпечує постійну підтримку.

Структура партнерської супервізії є гнучкою та може адаптуватися до потреб та умов конкретної групи. Важливими елементами є підготовка, презентація кейсів, обговорення, рефлексія та планування наступних кроків. Використання різних моделей та методів інтерв'язії допомагає забезпечити ефективну підтримку та професійний розвиток фахівців соціогуманітарних професій.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Назвіть особливості проведення інтеграційно-мотиваційного заняття.
2. Яка історія виникнення групових форм колегіального навчання та професійної підтримки в міжнародній практиці?
3. Назвіть основоположників партнерської супервізії.
4. Розкрийте сутність партнерської супервізії (інтерв'язії).
5. Які переваги та недоліки інтерв'язійної групи?
6. Назвіть та охарактеризуйте основні функції колегіальної чи партнерської супервізії (інтерв'язії).
7. Проаналізуйте основні моделі партнерської супервізії (інтерв'язії): форми, структуру проведення.
8. Назвіть принципи колегіальної чи партнерської супервізії (інтерв'язії) та їх значення для досягнення успішного результату.
9. Оберіть із проаналізованих моделей та структур партнерської супервізії (інтерв'язії) такі, які найбільше підходять для впровадження серед працівників системи освіти. Аргументуйте, які саме модель партнерської супервізії (інтерв'язії) для вирішення яких робочих питань.
10. Яким має бути захист конфіденційної інформації, отриманої від клієнта? Які ситуації становлять виключення?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Інтерв'язія для психологів: простий та корисний посібник / Упоряд. О. Павлишина, Т. Руденко. Київ, 2019. 28 с. URL: http://vvybir.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/posibnyk_razvorot.pdf
2. Каменщук Т. Д. Зовнішні чинники та психологічні зміни дорослої особистості в постковідний період. *Соціальна педагогіка*. Випуск 62. Том 2. 2023. С. 127–130. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.2.24>
3. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки К 36 в умовах надзвичайної ситуації. Київ : Унів. вид-во Пульсари, 2017. 216 с. URL: <https://hryoutest.in.ua/storage/881/%D0%9A%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%9C%D0%9F%D0%9A.pdf>
4. Мороз Р. А. Суперв'язійні та балінтовські групи як засіб емоційного відреагування педагогічних працівників в період пандемії COVID-19. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології* : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 25–26 червня 2021 року). Львів : ГО “Львівська педагогічна спільнота”, 2021. 96 с. С. 28–31.
5. Мороз Р. А. Профілактика виникнення емоційного вигорання та вторинної травматизації у спеціалістів, що працюють з психотравмою. *Психологія травмуючих ситуацій* : навчально-методичний посібник. Миколаїв : Іліон, 2018. 298 с. С. 122–132.
6. Романовська Д. Д. Організація роботи інтерв'язійних груп практичних психологів і соціальних педагогів : електронний ресурс. URL: http://svoipro.edu.ua/files/Nauk_semin.doc
7. Панок В. Г. Прикладна психологія. *Теоретичні проблеми* : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2017. 188 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707672https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707672/>
8. Панок В. Г. Результати дослідження психологічного стану учасників освітнього процесу в умовах пандемії COVID-19. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. 3 (1). DOI:<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-9-1> <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-9-1>
9. Панок В. Г. Теоретико-методологічні питання постковідної соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу в умовах війни. *Харківський осінній марафон психотехнологій (каталог психотехнологій; тези доповідей)* : збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Харків, 26–28 жовтня 2023 р. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. С. 68–69.

DOI:<https://doi.org/10.5281/zenodo.10156872> <https://doi.org/10.5281/zenodo.10156872>

10. Подолання наслідків пандемії COVID-19 у закладі освіти: навчально-методичний посібник / авт. кол: В. Г. Панок, І. І. Ткачук, Д. Д. Романовська, Р. А. Мороз, Т. Б. Гніда, В. М. Горленко, Н. В. Сосновенко; за наук. ред. В. Г. Панка. Київ : ДІА, 2021. 224 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729074/>
11. Професійний стандарт за професією “Практичний психолог закладу освіти”. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/12/Standart_Praktychnyy_psykholoh.pdf
12. Результати опитування щодо поширення симптоматики психічного травмування учасників освітнього процесу, які перехворіли на COVID-19 та/ або втратили близьких в умовах війни : препринт / за наук. ред. В. Г. Панка ; [авт. кол.: В. Г. Панок (керівник), І. І. Ткачук, Д. Д. Романовська, В. В. Предко, Р. А. Мороз, Т. Д. Каменщук, Н. В. Сосновенко, Г. В. Якимчук ; НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психол. і соц. роботи]. Київ : Укр. наук.-метод. центр практ. психол. і соц. роботи, 2024. 115 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741737>
13. Сайт угорського психосоматичного товариства Балінта Міхалі <https://www.balintarsasag.hu/tarsasagunk/tortenet/>
14. Шеу, Леслі М. Д.; Коган, Дженніфер Р. MD; Хауер, Карен Е. Як досвід супервізора страждає на довіру, супервізію та навчання стажера : якісне дослідження. *Academic Medicine* 92 (9): p 1320-1327, вересень 2017 р. DOI: 10.1097/ACM.0000000000001560
15. Proctor B. Training for the supervision attitude, skills and intention. In: Cutcliffe J, Butterworth T, Proctor B, editors. *Fundamental themes in clinical supervision*. London: Routledge; 2001. pp. 25–46.
16. Launer J. Supervision, mentoring and coaching: one-to-one learning encounters in medical education. *Edinburgh: Association for the Study of Medical Education*; 2006.
17. Carroll, M. & Gilbert, M. (2005). On becoming a supervisee: Creating learning partnerships. London: Vukani Publishing.
18. Carroll, M. From mindless to mindful practice: on learning reflection in supervision. *Psychotherapy in Australia*. Vol 15. No 4. August 2009.
19. Morton-Cooper A, Palmer A, editors. *Mentorship, preceptorship and clinical supervision: a guide to professional support roles in clinical practice*. 2nd edn. Oxford: Blackwell; 2000.
20. Feltham C. Counselling supervision: baselines, problems and possibilities. In: Lawton B, Feltham C, editors. *Taking supervision forward: enquiries and trends in counselling and psychotherapy*. London: Sage; 2000.

21. Launer J, Lindsey J. Training for systemic general practice: a new approach from the Tavistock Clinic. *Br J Gen Pract.* 1997; 47 (420): 453–456.
22. Kilminster SM, Jolly BC. Effective supervision in clinical practice settings: a literature review. *Med Educ.* 2000; 34 (10): 827–840.
23. Salinsky, J (2003) Chapter on ‘Balint groups’ in Supervision and support in general practice’ Eds J Burton and J Launer. Radcliffe Medical Press Ltd., Oxford.

Модуль 2

Практика модереної групової інтерв'язії

Тема 2.1. *Розвиток базових навичок практичного психолога.*

Імплементація технології колегіальної чи партнерської групової суперв'язії (інтерв'язії) передбачає наявність глибоких знань та сформованих навичок працівників психологічної служби системи освіти, безпосередньо пов'язаних з об'єктом і предметом їхньої діяльності. Тому, окремими питаннями при навчанні проведення групової інтерв'язії мають бути питання, пов'язані із змістом та інструментам при здійсненні постковідної соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу.

Робота в контексті практичного психолога в постковідній соціально-психологічній реабілітації містить такі основні аспекти, за запитом чи потребою в кожному навчальному закладі окремо: оцінка психологічного стану клієнтів: (діагностика та аналіз актуальної життєвої ситуації (В. Панок), індивідуальну та групову терапію, психоедукацію, роботу з травмою та підтримка учасників освітнього процесу, роботу з батьками здобувачів освіти, супровід на етапі повернення до нормального життя.

➤ *Оцінка психологічного стану клієнтів передбачає:*

- діагностику із застосуванням психодіагностичних методик для визначення рівня стресу, тривожності, депресії та інших психоемоційних станів;
- аналіз актуальної життєвої ситуації: Виявлення специфічних проблем та стресових факторів, пов'язаних з пандемією COVID-19, таких як втрата близьких, проблеми зі здоров'ям, фінансові труднощі, обмеження соціальних контактів.

➤ *Індивідуальна та групова терапія:*

- індивідуальна терапія: робота з окремими клієнтами для надання їм підтримки та розробки індивідуальних стратегій подолання стресу;

- групова терапія: організація груп підтримки для людей, які пережили подібні ситуації, щоб вони могли ділитися досвідом та підтримувати одне одного.
- *Психоедукація:*
 - навчання клієнтів: інформування про природу стресу, симптоми стресу у дорослих і дітей, його вплив на психічне та фізичне здоров'я, методи саморегуляції та подолання стресових ситуацій надання першої психологічної допомоги у стресових ситуаціях;
 - тренінги: проведення тренінгів з розвитку навичок саморегуляції, стрес-менеджменту, технік релаксації, надання першої психологічної допомоги у стресових ситуаціях.
- *Робота з травмою:*
 - психологічна підтримка учасників освітнього процесу: надання емоційної підтримки та створення безпечного простору для опрацювання травматичних подій.
- *Робота з родинами:*
 - підтримка батьків: допомога батькам у вирішенні проблем дітей, які виникли внаслідок пандемії та воєнних дій — таких, як труднощі у навчанні, соціальна ізоляція, тривожність, освітні втрати і розриви.
- *Супровід на етапі повернення до нормального життя:*
 - реінтеграція: підтримка клієнтів у процесі повернення до звичного життя, допомога у встановленні нових життєвих цілей, розробка і обговорення планів на майбутнє, визначення життєвих перспектив і стратегій.

Також важливим питанням в роботі практичного психолога є запобігання виникнення вікарної травми.

Вікарна травма — це травматичний стрес, який виникає у професіоналів, що працюють з людьми, які пережили травму. Психологи, які надають допомогу постраждалим від пандемії COVID-19 та наслідками воєнних дій, особливо вразливі до цього виду травми [10].

Основні прояви вікарної травми (10):

Емоційне виснаження: постійне відчуття втоми, апатії, депресії; зниження емоційної реактивності, байдужість до клієнтів та їхніх проблем.

Когнітивні зміни: зниження здатності до концентрації уваги, проблеми з пам'яттю; негативні зміни у світогляді, відчуття безпорадності, цинізму.

Фізичні симптоми: постійне відчуття втоми, головні болі, порушення сну; підвищена схильність до захворювань через зниження імунітету.

Поведінкові зміни: уникання професійної діяльності, зниження продуктивності; зловживання алкоголем або іншими психоактивними речовинами; агресивна і аутоагресивна поведінка.

Для запобігання чи подолання вікарної травми необхідно дотримуватись певних правил психогігієни, а саме:

Засоби самопомоги: регулярний відпочинок та розслаблення, використання технік медитації та релаксації; підтримка здорового способу життя: фізична активність, правильне харчування, достатній сон.

Професійна підтримка: участь у супервізійних та інтервізійних групах для отримання підтримки від колег; професійна терапія для психологів, які відчувають ознаки вікарної травми.

Організаційна підтримка: забезпечення належних умов праці, зменшення робочого навантаження.

Для запобігання вікарної травми та емоційного вигорання при здійсненні постковідної соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу практичний психолог має володіти навичками стрес-менеджменту та саморегуляції. Для цього він особисто має володіти здатністю управляти власними емоціями та рівнем стресу, на постійній основі використовувати техніки саморегуляції для підтримки професійної ефективності. У воєнний час своє власне психічне здоров'я і здоров'я близьких людей та людей свого оточення, необхідно постійно коригувати та відновлювати у разі потреби. У суспільстві іноді проявляється стигматизація — упереджене ставлення до складних психологічних симптомів інших людей. Це спотворене уявлення минулих часів. Людям важливо дбати про своє психічне здоров'я, про здоров'я тіла, і турбота про здоров'я психіки є потребою. У воєнний період це є гострою необхідністю.

Самостигматизація — упереджене ставлення до складних психологічних симптомів у самого себе (або самої себе). Тобто, людина повинна знати про своє функціонування під час війни та розуміти свої реакції.

Для допомоги у збереженні та відновленні психічного здоров'я важливо:

- знати, що таке стрес, як впливають стресові травмівні ситуації на людину;

- розуміти важливість свідомого застосування спеціальних методів допомоги та самопомоги собі для відновлення психологічних та фізичних ресурсів;
- вивчати та практично регулярно застосовувати методи та прийоми допомоги й самопомоги для відновлення психологічних і фізичних ресурсів.

Стрес може виявлятися у вигляді: переривання діяльності, цілей, планів, появи стану невизначеності, підвищення рівня тривоги, появи небезпеки втрати майна, здоров'я, життя.

Можливість подолати стрес залежить від ресурсів, їх кількості та якості. Ресурси дають можливість повертати собі стабільність, впевненість у собі, у своїй діяльності, у майбутньому.

➤ *Основні правила для самопомоги і збереження свого статусу у військовий час:*

1. Важливо підтримувати свої звичайні, регулярні довоєнні звички настільки, наскільки це для вас можливо і безпечно.

2. Турбота про своє здоров'я настільки, наскільки це можливо і безпечно. Турбота про постійний рівень фізичної активності. Фізична активність дозволяє як зберігати своє фізичне здоров'я, так і збільшувати кількість нових нейронів. Дієвим інструментом психологічної самопомоги є використання тілесних навичок емоційної саморегуляції. Перед людиною при цьому постає завдання опанувати, засвоїти навички управління інтенсивністю емоцій.

Базові навички практичного психолога включають широкий спектр вмінь, які дозволяють ефективно працювати з клієнтами, допомагати їм у розв'язанні психологічних проблем та підтримувати їхній емоційний добробут. Ці навички забезпечують основу для успішної професійної діяльності і потребують постійного розвитку та вдосконалення. Це такі навички: активного слухання, емпатія, вербальна та невербальна комунікація, вміння структурувати сесії консультування, встановлювати цілі та допомагати клієнту у їх досягненні; вміння ставити відкриті та закриті питання для збору інформації, вміння створювати безпечну атмосферу при проведенні психологічного інтерв'ю та отримання достовірної інформації; психологічних тестів та методик для оцінки психоемоційного стану клієнта, інтерпретація результатів тестування та їх використання у плануванні подальшої роботи; вміння встановлювати довірчі та співробітницькі стосунки з клієнтом, використання альянсу для створення підтримуючого і безпечного середовища; здатність аналізувати поведінку, думки та емоції клієнта, використання критичного мислення для розробки ефективних

стратегій втручання; здатність адаптувати методи та підходи відповідно до потреб кожного клієнта, гнучкість у роботі з різними групами клієнтів та в різних ситуаціях.

Сформовані базові навички практичного психолога є підґрунтям для успішно проведеної інтерв'язійної групи, а саме:

- емпатія — здатність розуміти та відчувати емоції та переживання колег, які діляться своїм досвідом або труднощами;
- активне слухання — уважність до того, що говорить інша людина, з акцентом на вербальні й невербальні сигнали;
- здатність до самоаналізу — вміння аналізувати власну професійну діяльність, свої сильні й слабкі сторони, щоб ефективніше допомагати іншим;
- конструктивна критика — здатність надавати відгуки так, щоб не поранити, а допомогти колезі побачити можливості для покращення;
- медіація та фасилітація — вміння керувати процесом інтерв'язії, забезпечуючи рівність у обговореннях і сприяючи продуктивній комунікації;
- збереження конфіденційності — суворе дотримання етичних норм щодо конфіденційності інформації, яку надають колеги;
- гнучкість — здатність адаптуватися до різних підходів та стилів роботи колег, щоб краще допомагати в аналізі їхньої роботи;
- знання методик та підходів — глибоке розуміння теоретичних підходів у психології та їх застосування у практичній діяльності;
- рефлексивність — постійний аналіз того, як інтерв'язія впливає на процес професійного розвитку та ефективність роботи психолога;
- емоційна стійкість — здатність керувати власними емоціями під час роботи з колегами, не дозволяючи їм впливати на процес інтерв'язії.

Важливим аспектом роботи практичного психолога є дотримання етичних стандартів і принципів, а саме: дотримання конфіденційності, інформована згода, повага до гідності та прав клієнта, компетентність, професійна відповідальність, чесність і правдивість, уникнення конфлікту інтересів, принцип ненанесення шкоди, справедливість і рівність, етичне ставлення до колег [1].

Видатні психологи дослідники суперв'язії П. Хоукінс та Р. Шохет пропонують шість базових етичних принципів суперв'язії:

1. Дотримання балансу між відповідальністю за роботу суперв'язованого і повагою до його самостійності.

2. Прояв належної турботи про благополуччя клієнта і його захист, повага до автономії.

3. Дія в межах своєї компетенції, звернення за допомогою при необхідності.

4. Лояльність — вірність відкрито й приховано даним обіцянкам.

5. Відмова від використання насильницьких дій.

6. Відкритість критиці і зворотному зв'язку разом із зобов'язанням продовжуватися вчитися.

На практичних заняттях слухачі мають можливість застосувати отримані теоретичні знання у реальних чи змодельованих ситуаціях. Вони розвивають навички активного слухання, проведення психологічного інтерв'ю, використання психодіагностичних методів, емпатії, технік саморегуляції та побудови терапевтичного альянсу, аналізують доцільність чи необхідність застосування певних технік і прийомів. Це забезпечує їх необхідними інструментами для успішної професійної діяльності у ролі практичного психолога. Практичні заняття побудовано у вигляді аналізу кейсів з найбільш типових ситуацій, із зміненою інформацією про клієнта (вік, стать, склад сім'ї, певні деталі в контексті кейсу тощо) для уникнення можливого впізнавання або припущення щодо реальних осіб. Ефективними для розвитку практичних навичок є змодельовані кейсів у вигляді рольових ігор та розігрування найбільш типових запитів при здійсненні постковідної соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу (Додатки 3, 4).

По завершенню кейсу відбувається детальний аналіз в форматі партнерської супервізії (інтервізії).

Тема 2.2. *Організація інтервізійної групи*

Організація інтервізійної групи вимагає чіткого планування та координації, але вона може стати потужним інструментом для професійного розвитку та підтримки.

Цією темою передбачається організація та планування проведення систематичних груп партнерської супервізії (інтервізії). Слухачі курсів отримують інструктаж щодо етапів організації групи, а саме:

1) вступ та обґрунтування: виступ на засіданні методичних об'єднання, публікація в професійній групі в соціальних мережах тощо, де розповідається про значення інтервізійної групи для професійного розвитку;

2) визначення мети і завдань групи на етапі планування зустрічей: з'ясування очікувань учасників від групи (вирішення конкретних професійних проблем, покращення навичок, емоційна підтримка, підвищення рівня знань з певної проблематики, покращення взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу тощо);

3) формування складу групи: рекомендовано 5–10 осіб — фахівців, схожих за професійними інтересами (наприклад, результативність інтерв'язійних груп, куди входять практичні психологи ІРЦ та професійних коледжів може бути не дуже висока); проте важлива гетерогенна група за рівнем та різноманіттям досвіду.

Визначення правил і норм групи, вибір модератора, планування, проведення зустрічей та оцінка ефективності та коригування роботи групи відбувається безпосередньо під час проведення інтерв'язійних груп.

Слухачі курсів обговорюють можливі недоліки організації колегіальної чи партнерської групової супервізії (інтерв'язії) з метою запобігання або зменшення труднощів, які можуть виникнути:

1. Це вимагає багато часу і може викликати труднощі в пошуку часу, який би відповідав можливостям усіх членів групи.

2. Існує небезпека привласнення часу іншими, особливо активними і балакучими, членами групи.

3. Складність включення нових членів у вже існуючу групу.

4. Інтерв'язанти можуть захотіти зробити групу відповідальною за прийняття рішень.

5. Група може спонукати учасників слідувати конформістський поведінці та способу буття його членів, тим самим блокуючи можливість творчо мислити.

6. Учасникам може бути важко зосередитися на чутливих темах у групі.

7. Існує можливість суперництва між членами групи, а також між ними і керівником.

Результатом організації інтерв'язійної групи має стати група практичних психологів з різних закладів освіти зі стійкою мотивацією до саморозвитку та участю в такій групі, які здійснюють постковідну соціально-психологічну реабілітацію учасників освітнього процесу.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте зміст та професійні інструменти практичного психолога при здійсненні постковідної соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу.
2. Які засоби самопомоги та професійної підтримки Вам відомі?
3. Які професійні навички важливі для надання психологічної допомоги? Аргументуйте, чому.

4. Охарактеризуйте особливості організації інтерв'язійної групи.
5. Розкрийте сутність технік парафраз, уточнення та відображення емоцій клієнта для підтвердження розуміння.
6. На які вербальні та невербальні ознаки психоемоційного стану людини, пов'язані з наслідками пандемії та воєнними діями, слід звертати увагу практичному психологу в своїй роботі?
7. Якими є умови для створення безпечної атмосфери для психологічного інтерв'ю та отримання достовірної інформації при здійсненні постковідної соціально-психологічну реабілітацію учасників освітнього процесу?
8. Які ви знаєте сучасні психодіагностичні методики для застосування при здійсненні постковідної соціально-психологічної реабілітації учасників освітнього процесу?
9. Які техніки саморегуляції ви особисто застосовуєте в своїй практиці для підтримки професійної активності?

Практичне завдання: Слухачі курсів на початку навчання отримують завдання описати один з кейсів своєї практики (особиста інформація, сімейні обставини та інша інформація має бути зміненою) та під час практичних занять відбувається обігрування кейсів. По завершенню кейсу відбувається детальний аналіз в форматі партнерської супервізії (інтерв'язії).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Carroll M. From mindless to mindful practice: on learning reflection in supervision. *Psychotherapy in Australia*. Vol 15. No 4. August 2009.
2. Carroll M., Gilbert M. On becoming a supervisee: Creating learning partnerships. London: Vukani Publishing. 2005.
3. Muriel Prince Warren. From Trauma to Transformation. Crown House Publishing 2006.
4. Каменшук Т. Д., Жук Т. В. Особливості взаємодії практичного психолога щодо соціально-психологічної реабілітації здобувачів освіти в постковідний період. *Сучасні підходи та перспективи професійного розвитку фахівців соціономічних професій*. Науковий вісник КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти” : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (23–24 листопада 2023 року, м. Вінниця). Видавництво КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”. Випуск № 5 (38), 2023. 225 с.

5. Каменшук Т. Д., Романовська Д. Д. Сучасні технології підтримки психічного здоров'я здобувачів освіти в умовах пандемії. *Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realta domestiche* : Raccolta di articoli scientifici “ΛΟΓΟΣ” con gli atti della I Conferenza scientifica e pratica internazionale (T.2), Bologna, May 14, 2021. Bologna-Vinnytsia : Associazione Italiana di Storia Urbana& Piattaforma scientifica europea, 2021. Pp. 96–99.
6. Мелоян А. Е., Лікарчук Є. В. Особливості прояву вікарної травми та посттравматичного стресового розладу у психологів, які працюють в умовах військових конфліктів. *Габітус*. Випуск 47. 2023. С. 143–147. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2023/47-2023/25.pdf>
7. Мороз Р. А. Професійне вигорання та технології відновлення психо-емоційного стану практичних психологів у постковідний період під час воєнних дій в Україні. *Міжнародна науково-практична конференція “Підтримка психологічного здоров'я особистості в умовах війни: міжнародний досвід та українські реалії” (30 квітня — 01 травня 2024 року, м. Київ, Україна)*. Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference Lviv, Ukraine 22-24 July 2024. Pp. 334–341. URL: <https://sci-conf.com.ua/vi-mizhnarodna-naukovo-praktichnakonferentsiya-perspectives-of-contemporary-science-theory-and-practice-22-24-07-2024-lviv-ukrayina-arhiv/>
8. Мороз Р. А. Профілактика виникнення емоційного вигорання та вторинної травматизації у спеціалістів, що працюють з психотравмою. *Психологія травмуючих ситуацій* : навчально-методичний посібник. Миколаїв : Іліон, 2018. 298 с. С. 122–132.
9. Мороз Р. А. Супервізійні та балінтовські групи як засіб емоційного відреагування педагогічних працівників в період пандемії COVID-19. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології* : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 25–26 червня 2021 року). Львів : ГО “Львівська педагогічна спільнота”, 2021. 96 с. С. 28–31.
10. Панок В. Г. Актуальні проблеми охорони психічного здоров'я українського народу в часи війни: питання теорії і методології : Наукова доповідь на методологічному семінарі “Актуальні проблеми охорони психічного здоров'я українського народу у воєнний і повоєнний час”, 16 листопада, 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, № 5 (2), 1–9. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5218> URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5218>
11. Панок В. Г. Напрями медико-психологічної допомоги населенню в часи війни. *Актуальні проблеми клінічної та технологічної медицини* : збір-

ник наукових праць за загальною редакцією Заслуженого лікаря України, професора О. А. Панченка. 2023. Київ : КВІЦ. 242 с. DOI:<https://doi.org/10.30837/978-617-697-162-7> <https://doi.org/10.30837/978-617-697-162-7>

12. Подолання наслідків пандемії COVID-19 у закладі освіти : навчально-методичний посібник / авт. кол: В. Г. Панок, І. І. Ткачук, Д. Д. Романовська, Р. А. Мороз, Т. Б. Гніда, В. М. Горленко, Н. В. Сосновенко; за наук. ред. В. Г. Панка. Київ : ДІА, 2021. 224 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729074>
13. Романовська Д. Д., Байдик В. В., Каменщук Т. Д. Збереження психічного здоров'я педагогів в умовах пандемії COVID-19. *International scientific and practical conference "Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning"* : conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia : "Baltija Publishing". 232 pages. Pp. 67–71. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-17>

Модуль 3

Проведення навчальних інтерв'язів (практика)

Цим модулем передбачено самостійне проведення інтерв'язівних груп з працівниками психологічної служби системи освіти. Слухачі курсів мають інформувати колег щодо можливості взяти участь в таких групах, мотивувати їх, організувати і планувати такі групи. Кожний учасник має провести не менше 2 таких груп.

Практичні заняття містять в собі аналіз і супервізії проведення інтерв'язівних груп.

Особлива увага приділяється основним факторам, що покращують процес колегіальної чи партнерської супервізії (інтерв'язії):

- рівність статусів: “колега” означає особу з рівним статусом, незалежно від стажу, спеціалізації чи досвіду;
- підтримка групової культури на основі стандартів: атмосфера без елементів конкуренції, в якій кожен може виражати себе чесним шляхом, і в якій ніхто нікого не засуджує;
- атмосферу безпеки, що допомагає учасникам підтримувати відповідні межі та надавати зворотний зв'язок;
- важливість присутності всіх членів на супервізії;
- самокерування та збалансованість учасників: група має зосереджуватися на потребах супервізанта, а не на задоволенні власних потреб;
- конфіденційність.

Обговорення труднощів роботи практичного психолога у партнерській супервізії (інтервізії) у закладі освіти може охоплювати різні аспекти професійної діяльності, включаючи взаємодію з учнями, батьками, педагогічним колективом, а також особистісні виклики.

Темами для обговорення труднощів роботи практичного психолога в інтервізійній групі можуть бути:

➤ *Консультативна робота з учнями:*

- робота з проблемними учнями: обговорення підходів до роботи з учнями, які мають поведінкові проблеми або емоційні труднощі, які обумовлені переживанням пандемії COVID-19 та/або наслідками російсько-української війни;
- індивідуальне та групове консультування: аналіз ефективності методів індивідуального та групового консультування, обмін досвідом та пошук нових підходів;
- проблеми довіри: обговорення випадків, коли учні не готові відкрито спілкуватися та ділитися своїми проблемами, пошук способів налагодження довіри (“айсбрейкінг”).

➤ *Взаємодія з батьками:*

- комунікація з батьками: обговорення проблемних ситуацій у спілкуванні з батьками, пошук ефективних методів взаємодії.
- конфлікти з батьками: підходи до вирішення конфліктів та непорозумінь між батьками і психологом.
- інформування батьків: методи підвищення поінформованості батьків про важливість психологічної допомоги та підтримки.

➤ *Співпраця з педагогічним колективом:*

- взаємодія з вчителями: обговорення методів налагодження співпраці з вчителями для ефективної допомоги учням;
- підтримка вчителів: розробка стратегій для надання психологічної підтримки педагогам, які стикаються з професійними труднощами або вигоранням внаслідок пандемії COVID-19 та/або наслідками російсько-української війни;
- конфліктні ситуації: вирішення конфліктів та напружених ситуацій між психологом та педагогічним колективом.

➤ *Організаційні та адміністративні питання:*

- навчальне навантаження: обговорення проблем, пов’язаних з перевантаженням роботою, пошук способів ефективного управління часом;

- документація: питання ведення документації, звітності та дотримання вимог адміністрації;
- інтеграція психологічної служби: обговорення шляхів інтеграції психологічної служби у загальну структуру закладу освіти.

➤ *Методичні питання:*

- оцінка та діагностика: обговорення методів оцінки та діагностики психологічного стану учнів, вибір найбільш ефективних інструментів;
- розробка індивідуальних планів: створення індивідуальних планів роботи з учнями, враховуючи їхні особливості та потреби.

Професійний розвиток: обмін інформацією про нові методики, тренінги та професійні ресурси для підвищення кваліфікації.

➤ *Особистісні виклики:*

Професійне вигорання: обговорення симптомів вигорання, методів його запобігання та подолання, засоби психогієни.

Емоційне навантаження: підтримка у подоланні емоційного навантаження, пов'язаного з роботою з важкими випадками.

Баланс між роботою та особистим життям: пошук шляхів для збереження балансу між професійними обов'язками та особистим життям.

Підтримка та розуміння: можливість отримати підтримку та розуміння від колег, що сприяє зниженню емоційного напруження.

Обмін досвідом: отримання нових знань та підходів для вирішення професійних викликів, підвищення якості роботи.

Професійний розвиток: вдосконалення професійних навичок, підвищення ефективності психологічної допомоги постраждалим від пандемії COVID-19 та/або наслідками російсько-української війни.

Покращення робочої атмосфери: вирішення конфліктів та покращення взаємодії з учнями, батьками та колегами.

Обговорення труднощів роботи практичного психолога у партнерській супервізії допомагає знайти ефективні рішення для професійних викликів, підвищити рівень професійної майстерності та покращити загальну атмосферу у закладі освіти.

Аналіз проведених слухачами курсів інтервізійних груп відбувається за планом:

- I. Укладання контракту з групою.
- II. Визначення проблем інтервізанта.
- III. Презентація випадку інтервізанта.

- IV. Питання для з'ясування початкової проблеми.
- V. Опис терапевтичних відносин (емоційна зустріч пацієнта).
- VI. Питання, що визначають емоційний контекст (обмеження терапевта).
- VII. Опис центральної проблеми та застосовані терапевтичні втручання.
- VIII. Запитання про центральну проблему та застосовані втручання + пропозиції.
- IX. Повернутися до “інтервізійної проблеми”.
- X. Підсумки.

Одним з найбільш розповсюджених помилок в колегіальній чи партнерській супервізії (інтервізії) є те, що група часто перетворюється в групу емоційного відреагування, групу самопідтримки, з чаюванням та кава-брейками. Проте, така практика може відволікати від основної мети інтервізійної групи — навчання та професійний розвиток через розширення фокусу на проблему інтервізанта. Тому, з метою підвищення якості та результативності проведення інтервізійної групи та створення робочої атмосфери рекомендується перед проведенням групи застосувати *експрес-методику відреагування та рефлексії професійного досвіду*. Методика застосовується як інструмент надання екстреної психологічної допомоги в ситуаціях розгубленості, сум'яття чи з метою зняття негативних емоційних наслідків після пережитого дистресу, конфлікту шляхом відреагування в умовах безпеки та конфіденційності.

Коли практичні психологи діляться з іншими колегами своїми враженнями, переживаннями, реакціями та почуттями щодо певного кейсу, в них знижується відчуття ненормальності власних вражень та внутрішня напруга. Вони отримують підтримку від інших колег, що сприяє мобілізації внутрішніх ресурсів.

Для емоційного відреагування або першої психологічної допомоги від колеги ефективною є методика “Емоційний деф’юзинг” (за матеріалами семінару “Психотерапевтична робота з людьми, які зазнали на собі насильства. Діагностика та лікування, супервізія та інтервізія, управління стресом”, КримSOS, за підтримки Міністерства іноземних справ Німеччини, 27–29 серпня, 1–3 жовтня 2015 р).

Емоційний деф’юзинг — це психологічна техніка або метод, спрямований на швидке зниження інтенсивності негативних емоцій або стресу в критичних ситуаціях. Деф’юзинг використовується для того, щоб допомогти людині стабілізувати свій емоційний стан після переживання гострих

стресових подій, знизити емоційне напруження та відновити контроль над власними почуттями.

➤ *Основні завдання деф'юзингу:*

Негайне зниження емоційної напруги. Мета — забезпечити людині можливість висловити емоції та зняти їх гостроту.

Створення безпечного простору. Психолог допомагає клієнту відчувати підтримку та безпеку для того, щоб стабілізувати свій стан.

Запобігання розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) або вторинного ПТСР (вікарної травми). Швидке реагування на сильний стрес може допомогти знизити ймовірність розвитку глибших травм.

Деф'юзинг відрізняється від глибших терапевтичних методів тим, що його мета — не детальний аналіз переживань, а негайна допомога у впорядкуванні емоцій після стресової ситуації, наприклад, після нещасного випадку, природної катастрофи, або втрати.

Особливістю цієї методики є те, що учасники групи слухають, застосовуючи прийоми активного слухання, не допомагаючи запитаннями та не намагаючись проводити психологічне консультування — слухають безоцінково та емпатійно.

Методика складається з таких етапів роботи:

1. Розповісти, що сталося: описати ситуацію, не вдаючись в аналіз, інтерпретацію, негативне чи позитивне оцінювання дій або висловів учасників ситуації.

2. Учасник акцентує свою увагу на усвідомленні внутрішніх відчуттів та емоцій, про що повідомляє групі: що я відчуваю прямо зараз? Які емоції переживає? Що відчуває моє тіло? Мені холодно, тепло чи спекотно? Мої м'язи напружені чи розслаблені? Як я дихаю?

3. Учасник відповідає на питання: “Як я виходив з подібних ситуацій раніше? Які ресурси і копінг-стратегії я застосовував?”.

4. Учасник зосереджує свою увагу на зовнішньому оточенні: що я бачу зараз? Які об'єкти я спостерігаю? Чи є поряд інші люди? Якщо так, як вони виглядають? Які в них вирази обличчя? Що вони роблять? Що я відчуваю своєю шкірою? Що я відчуваю кінцівками пальців.

5. Що я зараз чую? Звуки поряд чи далеко? Що я зараз хочу зробити?

Ключові слова: інтерв'язійна група, професійний розвиток, рефлексія, навчальна інтерв'язія, емоційний деф'юзинг.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. У чому полягає співпраця з учнями та батьками? Які основні напрямки практичної роботи?
2. Проведіть ранжування питань для опрацювання в інтервізійній групі від найбільш поширених до найменш озвучених.
3. Як на практиці реалізуються принципи партнерської супервізії (інтервізії)?
4. Яким може бути склад інтервізійної групи? Назвіть основні ознаки цієї групи.
5. Що потрібно, щоб організувати інтервізійну групу для практичних психологів?
6. Назвіть обов'язкові правила, за якими має працювати група партнерської супервізії (інтервізії)?
7. Які відомі Вам способи вирішення складнощів спілкування в інтервізійній групі?
8. Охарактеризуйте методику проведення супервізії (інтервізії).
9. Складіть план зустрічей інтервізійної групи психологів зі стажем роботи до 2-х років.
10. Запропонуйте вербальні та невербальні прийоми, які можуть бути корисними у спілкуванні інтервізійної групи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Oksana Shportun, Vasiliy Kaplinsky, Olga Akimova, Zhanna Sydorenko, Tetyana Kamenshchuk. Features of psychosomatic manifestations in internally displaced persons during the war. *AD ALTA : Journal of interdisciplinary research Double-Blind Peer-Reviewed*, Volume 14, Issue 1, Special Issue XLII, 2024, Number of regular issues per year: 2. The Authors (May, 2024). Pp. 99–108.
2. Астремська І. В. Прикладні методики та основи супервізії в соціальній роботі : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 396 с.
3. Каменшук Т. Д. Зміни емоційної сфери в постковідний період як психологічна проблема. *Actual problems of personality psychology in the modern world : Proceedings of the XIV International Scientific and Practical Conference (April 09–12, 2024), Rome, Italy. 2024.* P. 237–239. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740730>

4. Каменщук Т. Д. Зовнішні чинники та психологічні зміни дорослої особистості в постковідний період. *Інноваційна педагогіка. Соціальна педагогіка*. Випуск 62. Том 2. 2023. С. 127–130. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.2.24>
5. Каменщук Т. Д. Роль і місце втрат в життєдіяльності педагогів України за наслідками пандемії COVID-19. *Харківський осінній марафон психотехнологій (каталог психотехнологій; тези доповідей)*: збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Харків, 26–28 жовтня 2023 р. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. 480 с. С. 70–73.
6. Каменщук Т. Д., Романовська Д. Д. Сучасні технології підтримки психічного здоров'я здобувачів освіти в умовах пандемії. *Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realta domestiche : Raccolta di articoli scientifici "Λ'ΟΓΟΣ" con gli atti della I Conferenza scientifica e pratica internazionale (T.2), Bologna, May 14, 2021. Bologna-Vinnitsia : Associazione Italiana di Storia Urbana& Piattaforma scientifica europea, 2021. Pp. 96–99.*
7. Мороз Р. А., Сосновенко Н. В. Соціально-психологічна постковідна реабілітація в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2023. № 10 (40). С. 799–810. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10\(40\)-799-810](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-799-810)
8. Мороз Р.А. Професійне вигорання та технології відновлення психоемоційного стану практичних психологів у постковідний період під час воєнних дій в Україні. *Perspectives of contemporary science: theory and practice : Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference, Lviv, Ukraine (22–24 July 2024)*. 2024. С. 334–340. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742057>
9. Основи практичної психології : підручник для студентів ВЗО / Керівник авт. кол-ву В. Г. Панок. Київ : Либідь, 2006. 536 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728890><https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728890/>
10. Панок В. Г. Постковід: методологія психологічного дослідження. *XXV Міжнародна науково-практична конференція "Theoretical foundations of scientists and modern opinions regarding the implementation of modern trends"*, Сан-Франциско США, 27–30 червня 2023 р. С. 388–390. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741623>
11. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості/стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах / С. О. Богданов, А. М. Гірник, О. В. Залеська, І.В. Іванюк, В. В. Соловійова, В. А. Чернобровкіна, В. М. Чернобровкін. Київ : Пульсари, 2017. 208 с.
12. Подолання наслідків пандемії COVID-19 у закладі освіти: навчально-методичний посібник / авт. кол.: В. Г. Панок, І. І. Ткачук, Д. Д. Рома-

новська, Р.А. Мороз, Т. Б. Гніда, В. М. Горленко, Н. В. Сосновенко; за наук. ред. В. Г. Панка. Київ : ДІА, 2021. 224 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729074>

13. Предко В. В. Життєстійкість у постковідний період: подолання наслідків переживання відчуття втрати. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Психологія. 2023. № 3. С. 23–27. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.3.4>
14. Предко В. В. Психологічні аспекти постковідної реабілітації учасників освітнього процесу: відновлення життєстійкості. *Габітус*. 2022. Випуск 35. С. 149–158. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.35.22>
15. Романовська Д.Д. Специфіка постковідної соціально-психологічної реабілітації у закладах освіти в період війни. *Харківський осінній марафон психотехнологій (каталог психотехнологій; тези доповідей)* : збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Харків, 26–28 жовтня 2023 р. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. С. 82–90. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10156925>

ПІДСУМКОВА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

■ Самоаналіз щодо організації та модерації колегіальної чи партнерської супервізії (інтервізії)

1. Опишіть коротко свій досвід застосування запропонованої моделі інтервізійних зустрічей (скільки зустрічей вдалося провести, скільки людей брало участь, до якої категорії відносяться учасники, в яких ролях вдалося взяти участь тощо).

2. З якими складнощами довелося зіткнутися під час проведення інтервізійних зустрічей (дотримання структури, дотримання таймінгу, керування процесом, емоційні реакції тощо)?

3. Які свої сильні сторони та точки до зростання ви бачите з огляду на досвід проведення інтервізійних зустрічей?

4. Проаналізуйте власний досвід організованих та модерованих вами інтервізійних груп за критеріями:

Критерії	Аналіз
1. Визначення інтервізійної проблеми	
<ul style="list-style-type: none"> • Чітке формулювання проблеми або питання, яке потребує розгляду • Зрозумілість мети інтервізії для всіх учасників • Встановлення контексту для обговорення 	
2. Презентація кейсу	
<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення чіткості та структури презентації • Підтримка інтервізанта/-тки у викладенні випадку • Управління часом, щоб інтервізанта/-тка вклався у визначені рамки 	
3. Питання для з'ясування початкової проблеми: яких фактів не вистачає	
<ul style="list-style-type: none"> • Стимулювання учасників ставити конструктивні та релевантні питання • Запобігання навідним або оцінювальним питанням • Організація послідовного процесу постановки питань (наприклад, по колу) 	

Критерії	Аналіз
4. Опис терапевтичних відносин з клієнтом	
<ul style="list-style-type: none"> • Підтримка інтервізанта/-тки у вираженні емоційних аспектів контакту • Створення безпечного простору для відкритого обговорення 	
5. Питання, що визначають емоційний контекст (професійні обмеження), питання про центральну проблему та використані методи втручання	
<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення глибини обговорення центральної проблеми • Підтримка конструктивної критики та обговорення методів втручання • Забезпечення фокусу на суттєвих аспектах роботи з пацієнтом 	
6. Опис центральної проблеми та застосовані терапевтичні втручання	
<ul style="list-style-type: none"> • Підтримка інтервізанта/-тки у деталізації центральної проблеми • Стимулювання обговорення ефективності використаних методів • Підтримка у виявленні труднощів та аналізі роботи з пацієнтом 	
7. Пропозиції, групова рефлексія щодо можливостей	
<ul style="list-style-type: none"> • Заохочення активної участі всіх учасників у висловленні пропозицій • Забезпечення конструктивного та підтримуючого середовища для рефлексії • Стимулювання творчих підходів до вирішення проблеми 	
8. Повернення до інтервізійного питання (запиту інтервізанта). Перевірка запиту інтервізанта/-тки: чи отримав він/вона відповідь?	
<ul style="list-style-type: none"> • Перевірка задоволення запиту інтервізанта/-тки • Підтримка зворотного зв'язку від інтервізанта/-тки 	

Критерії	Аналіз
<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення розуміння учасниками результатів обговорення 	
9. План подальших дій	
<ul style="list-style-type: none"> • Підтримка інтервізанта/-тки у формулюванні плану подальших дій • Сприяння визначенню чітких кроків для майбутньої роботи • Забезпечення реалістичності та досяжності плану 	
10. Підсумки обговорення	
<ul style="list-style-type: none"> • Організація конструктивного зворотного зв'язку від учасників групи • Забезпечення можливості для саморефлексії інтервізанта/-тки • Підтримка позитивного та підтримуючого завершення сесії 	
11. Зворотний зв'язок від групи як підтримка	
<ul style="list-style-type: none"> • Заохочення учасників висловлювати свої почуття та враження • Підтримка позитивного підходу до висловлення поваги та підтримки • Забезпечення безпеки та довіри у висловленні думок та почуттів 	
12. Аналіз клінічної моделі в процесі обговорення	
<ul style="list-style-type: none"> • Визначити провідну модель терапевтичного втручання і професійній діяльності інтервізанта: • Орієнтація на себе: “Чи я буду керувати цією роботою?” • Орієнтація на клієнта/-тку: “Чи я можу допомогти цій людині?” • Орієнтація на процес: “Які наші відносини?” • Орієнтація на процес у контексті: “Як ці процеси пов'язані один з одним?” 	

ГЛОСАРІЙ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ТА ТЕРМІНІВ ДО СПЕЦКУРСУ

Емоційний деф'юзинг — психологічна техніка або метод, спрямований на швидке зниження інтенсивності негативних емоцій або стресу в критичних ситуаціях; використовується для того, щоб допомогти людині стабілізувати свій емоційний стан після переживання гострих стресових подій, знизити емоційне напруження та відновити контроль над власними почуттями.

Інтервізія — (від латинського *Inter* — “між” та *visio* — “бачення”) — між-колегіальний спосіб навчання в групі спеціалістів, які займають рівні позиції, з метою покращення професійних навичок та ефективності роботи з людьми [5].

Інтервізант — це учасник інтервізійної групи, який вносить на розгляд свої професійні питання або випадки з практики для обговорення та аналізу. Інтервізант зазвичай представляє конкретний випадок або проблему, з якою зіткнувся у своїй роботі, з метою отримання підтримки, зворотного зв'язку, нових поглядів та рішень від інших учасників групи [1].

Зворотний зв'язок в інтервізійній групі — це процес обміну думками, враженнями та рекомендаціями між учасниками щодо представлених випадків або професійних питань. Коли інтервізант представляє свій випадок або проблему, інші члени групи надають свої коментарі, запитання, ідеї та пропозиції, які допомагають глибше зрозуміти ситуацію, знайти нові підходи до її вирішення та покращити професійні навички [1].

Контракт — домовленість з групою про правила, яких дотримуються усі учасники. Приклад типового контракту: зустрічі відбуваються на постійній основі в один і той самий час; тривалість зустрічі — 1,5–2 години; добровільна участь; входження нового учасника за погодженням зі всією групою; обговорення матеріалу інтервізії поза групою забороняється; за дотриманням правил і структури інтервізії слідує модератор тощо [1].

Модератор — рівноправний учасник групи партнерської супервізії (інтерв'їзій), який слідкує за дотриманням правил в групі, структури представлення кейсу, часом; модератор змінюється кожену зустріч [1].

Супервізія — основний засіб, за допомогою якого визначений установою супервізор полегшує роботу персоналу, індивідуально й колективно, та забезпечує стандарти роботи. Поняття супервізії визначається через моделі аналізу і компетентного розв'язання ситуацій, що виникають у взаємодії з клієнтами (А. Браун, А. Боурн). Супервізія — це орієнтована на людину діяльність, яка вважає однаково важливими як супервізорські стосунки, почуття та розвиток персоналу, так і реалізацію завдань, регулювання та контрольну функцію [1].

Балінтовські групи — це спеціалізовані групи підтримки та професійного розвитку, створені для медичних працівників, психотерапевтів, психологів та інших фахівців, які працюють з людьми. Вони були започатковані Майклом Балінтом, угорсько-британським психоаналітиком, у середині ХХ століття. Учасники групи зустрічаються регулярно, щоб обговорювати випадки зі своєї практики, зосереджуючись на особистих переживаннях та емоціях, які виникають у процесі роботи. Це дозволяє фахівцям розібратися у власних реакціях, знайти нові способи взаємодії з пацієнтами та зменшити професійне вигорання. Балінтовські групи сприяють покращенню якості взаємодії між фахівцями та їхніми пацієнтами, підвищують емпатію та професійну рефлексію, а також забезпечують підтримку та взаєморозуміння серед колег. Це також різновид тренінгової групової роботи, направленої на підвищення професійної компетентності учасників, їх особистісне та професійне зростання. Основна мета балінтовських груп — допомогти учасникам краще зрозуміти емоційні та психологічні аспекти взаємин з пацієнтами чи клієнтами [13].

КЕЙС 1

На прийом до шкільного психолога звернулась мати підлітка 14 років: скаржитись на “неадекватну поведінку, некерованість в емоціях, безпричинну агресію, повна байдужість до навчання”. Мати розповіла, що напередодні повномасштабного вторгнення сім’я (мати, бабуся і син) захворіла на COVID-19, і в перші дні вторгнення мати вирішила сина вивезти на безпечну територію (Румунія). Бабуся їхати з ними відмовилась. Доліковувались вже після переїзду, і відтоді син втратив інтерес до всього, що його цікавило раніше — музика, спорт, спілкування з однолітками.

Від хлопця психолог дізнався, що бажання в нього приходити не було, мати поставила умову, що якщо не піде, то позбавить мобільного телефону. Підліток в кабінеті поводився зухвало, відмовлявся йти на контакт. Психолог завірив, що він на боці клієнта, розповів про принципи конфіденційності. В ході бесіди хлопець розповів про досвід вживання алкоголю та наркотичних речовин. Психолог вирішила порадитись з колегами в Фейсбучі, закритій групі, і описала сімейну ситуацію, поведінкові прояви та характер самого хлопця. В числі учасників Фейсбучної групи була психолог школи, де підліток навчається, яка впізнала по опису хлопця, розповіла класному керівникові, після чого запросили батьків і самого хлопця для з’ясування обставин вживання наркотиків. На другій зустрічі з психологом той звинуватив психолога у зраді і сказав, що більше не прийде, не довіряє дорослим і взагалі втече з дому.

Питання для обговорення: яких етичних норм було дотримано психологом та яких, можливо, було порушено?

КЕЙС 2

На прийом до практичного психолога, в якій чоловік і син служать в ЗСУ, звернулась російськомовна сім'я (батьки) щодо “плаксивості й знервованості” дитини, хлопчика 7 років. При зборі анамнезу батьки емоційно розповідали, що вони “встигли виїхати в Західну Україну, але не змогли вчасно знайти, хто міг би допомогти виїхати за кордон”. Сусіди розповідали, що приносили повістку з військомату, і “тільки дурні йдуть в армію, а розумні хочуть жити і не думати про війну”.

Працюючи з хлопчиком, психолог ввела правило, що на заняттях він мав розмовляти українською мовою, роздратовано з ним розмовляла, уявляючи, що син такий самий, як і його батьки. У взаємодії з дитиною, під час ігор, арттерапевтичних практик, казкотерапії, обирала тільки практичні методики з патріотичною тематикою, українською, військовою символікою та усіяко підкреслювала думку, що “справжні чоловіки захищають Україну, а не ховаються по чужим домівкам”.

Питання для обговорення: чи може психолог працювати з цією сім'єю та дитиною? Які методи і прийоми застосовувати? На що психологу слід звернути увагу в своїй роботі?

ВХІДНЕ ОПИТУВАННЯ

1. Як Ви розумієте термін “супервізія (інтервізія)”?
2. Які Ви знаєте функції супервізії?
3. Назвіть базові цінності супервізії.
4. Назвіть етичні принципи супервізії.
5. Чи потрібна супервізія при підготовці практичних психологів до професійної діяльності? Назвіть переваги цієї форми роботи.
6. Вкажіть, якою мірою ви відчуваєте перераховані емоції, коли думаєте про поточну ситуацію? зовсім не відчуваю, помірно, дуже сильно, важко відповісти. Страх, радість, печаль, надія, гнів, гордість, презирство, почуття провини, почуття сорому, зненависть, співчуття, почуття несправедливості.
7. Як Вам здається, більшість ваших рідних, друзів, колег, знайомих думають про найближче майбутнє, скоріше, з упевненістю, оптимізмом або з занепокоєнням, тривогою?
8. Які Ваші очікування від навчання та які цілі Ви ставите перед собою?

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ
НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Підготовлено в рамках виконання прикладного дослідження
“Постковідна соціально-психологічна реабілітація
учасників освітнього процесу
в діяльності працівників психологічної служби”
(номер державної реєстрації 0123U102938)

За грантової підтримки
Національного фонду досліджень України
(реєстраційний номер проєкту 2021.01/0198)

Для безкоштовного розповсюдження

ПРОГРАМА ТЕМАТИЧНОГО СПЕЦКУРСУ З МЕТОДИКИ
ІНТЕРВІЗІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ,
ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПОСТКОВІДНУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНУ
РЕАБІЛІТАЦІЮ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

*За науковою редакцією
члена-кореспондента НАПН України
В. Г. Панка*

Підписано до друку 01.11.2024. Формат 60×84/16. Умовн. друк. арк. 3,03.
Об'єм даних 2,34 Мб. Зам. № 107.

УНМЦ практичної психології і соціальної роботи: 01032, м. Київ, бульвар Т. Шевченка, 27-а,
тел/факс 252-70-11, e-mail: UCSAP@ukr.net. Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 4537 від 07.05.2013

Виготовлювач: ТОВ “Видавництво “Ніка-Центр”: 03142, м. Київ, вул. О. Пріцака (Кржижанов-
ського), 4. Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5368 від 27.06.2017